

1.2. Інновації в криміналістиці

Кількісні та якісні зміни злочинності, набуття нею організованої і професійної спрямованості, наявність можливостей використання в реалізації злочинного наміру досягнень науки і техніки зумовлюють потребу у запровадженні адекватних засобів реагування злочинним виявам, у тому числі – за рахунок впровадження різноманітних інновацій в діяльність органів досудового розслідування. Оскільки інноваціями є не будь-які нововведення,

---

¹ Див. : Про інноваційну діяльність : Закон України. Редакція від 05.12.2012. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/40-15>.

а лише такі, що істотно підвищують ефективність певної діяльності¹, їх впровадження в досудове розслідування є підґрунтям для оптимізації кримінального провадження.

Проблемам розроблення інновацій та їх впровадження в діяльність слідчих органів останнім часом вченими приділялась значна увага². Однак, системних досліджень щодо сутності та структури самої інноваційної діяльності, класифікації окремих її напрямків, визначення основних етапів та виокремлення чинників, що забезпечують її ефективність, дотепер не проводилося. Більше того, узагальнення та аналіз слідчої практики свідчать про відверто низький рівень використання інновацій в досудовому розслідуванні. Так, за результатами анкетування слідчих прокуратури України з'ясовано, що причинами такого стану речей є: відсутність інноваційних розробок, придатних для запровадження у слідчу діяльність (на це вказало 52,4 % опитаних нами респондентів); відсутність науково-практичних рекомендацій з їх використання (4,1 %); відсутність у слідчих навичок з використання цих інновацій (2,7 %); недосконалість наявних засобів (9,6 %); недостатня компактність нових техніко-криміналістичних

---

¹ Азгальдов Г. Г. Интеллектуальная собственность, инновации и квалиметрия / Г. Г. Азгальдов, А. В. Костин // Экономические стратегии. – 2008. – № 2(60). – С.162-164.

² Див.: Тацій В. Я. Інноваційний розвиток України: наукове, економічне та правове забезпечення // Юридичний вісник України. – 2007. – № 44. – С. 3; Шепітько В. Ю. Інформаційні технології в криміналістиці та слідчій діяльності / В. Ю. Шепітько, Г. К. Авдєєва // Питання боротьби зі злочинністю: зб. наук. праць / редкол. : В. І. Борисов та ін. – Х. : Право, 2010. – С. 194-203; Шепітько В. Ю. Проблемы формирования «криминалистических алгоритмов» и возможности их практической реализации / В. Ю. Шепітько, Г. К. Авдєєва // Использование современных информационных технологий и проблемы информационной безопасности в деятельности правоохранительных органов : сб. научн. тр. Калининградского юрид. ин-та МВД России. – Калининград. – 2009. – С. 6-18; Щербинин Н. С. Опыт разработки компьютерных систем, используемых при расследовании преступлений / Н. С. Щербинин, Н. С. Юмашев // Информационный бюллетень СК МВД России. 1998. – №2. – С. 55-60; Ключникова Е. Б. Автоматизация стандартных операций с данными при помощи технологических циклов и сценариев во FUNT версии 5XX // Информатизация правоохранительных систем (ИПС-98): материалы VII международ. конф. – М., 1998. Ч. 2. – С. 212-215; Шепітько В. Ю. Проблеми забезпечення ефективності організаційно-тактичних засобів здійснення досудового слідства / В. Ю. Шепітько, В. А. Журавель, Г. К. Авдєєва // Питання боротьби зі злочинністю : зб. наук. праць. – № 16. – Х. : Вид-во «Кроссруд», 2008. – С. 216-225 та ін.

засобів (3,1 %) та ін. Лише 39,3 % з числа опитаних слідчих прокуратури України під час провадження досудового слідства використовують інформаційні технології з накопичення, обробки та використання криміналістично-значущої інформації, а саме: інформаційні бази даних (36,5 %); базу законодавства України (38,3 %); криміналістичні обліки (20,0 %); автоматизоване робоче місце слідчого (12,1 %); електронні довідники (21,7 %).

У перебігу опитування висловлювалися й вельми скептичні судження щодо відсутності потреб у використанні інноваційних розробок у слідчій діяльності взагалі (2,7 %). Значна кількість респондентів (41,4 %) скаржилася на обмежену можливість ознайомлення із сучасними інформаційними технологіями та науково-технічними засобами протидії злочинності.

Разом з тим, достатньо репрезентативна група слідчих (35,2 %) висловила бажання отримувати відомості щодо сучасних науково-технічних засобів і вважають, що це можливо за умов створення відповідної довідково-методичної літератури, організації семінарів (38,1 %), виступів провідних судових експертів та криміналістів (12,4 %), надання можливості доступу до мережі «Інтернет» (29,0 %) та ін. На думку більшості респондентів існує нагальна потреба в створенні автоматизованих робочих місць слідчого та централізованих інформаційно-пошукових систем з реєстрами податкової адміністрації, пенсійного фонду, дорожньої поліції, реєстраційної палати, Міністерства юстиції по заборонам рухомого і нерухомого майна, телефонною базою певних регіонів, ідентифікаційними номерами та кодами ЄДРПОУ та ін.

Отже, враховуючи специфіку слідчої діяльності, а також сутність терміну «інновація», видається за доцільне під інноваціями в досудовому розслідуванні вважати розроблені та впроваджені в слідчу практику новітні техніко-криміналістичні засоби, тактичні прийоми та рекомендації, методики розслідування злочинів, метою яких є підвищення якості та ефективності слідчої діяльності, зменшення кількості слідчих помилок.

Традиційно головним постачальником інноваційного продукту¹ в слідчу практику вважається криміналістика. Саме в царині криміналістичних досліджень створюються нововведення, які істотно поліпшують якість та повноту процесу доказування, підвищують його науковий рівень, скорочують терміни досудового розслідування, дозволяють вирішувати питання, що раніше не вирішувалися з причин відсутності належних методів та засобів. До інноваційних криміналістичних продуктів можна віднести розробки в галузі криміналістичної техніки, тактики та методики розслідування злочинів, а саме: нові або вже існуючі та адаптовані до потреб слідчої практики техніко-криміналістичні засоби, сучасні інформаційні технології, електронні бази знань, методи фіксації, аналізу та оцінки доказової інформації, нові тактичні прийоми, їх комплекси, тактичні комбінації та операції, алгоритми першочергових слідчих (розшукових) дій та перевірки типових слідчих версій, методики розслідування нових видів злочинів та ін.

Серед сучасних криміналістичних нововведень також слід відзначити намагання вчених-криміналістів здійснити розроблення автоматизованих робочих місць слідчого (наприклад, АРМ слідчого «Інсайт»), судових експертів різних експертних спеціальностей (АРМ трасолога, АРМ баліста, АРМ економіста, АРМ фоноскопіста та ін.), нових приладів та комплектів багатофункціональних пристроїв для фіксації доказової інформації (наприклад, «Польова мініфотолабораторія»), формування методик розслідування нових видів злочинів тощо.

Створення інноваційного продукту в криміналістиці варто розпочинати з вивчення й аналізу сучасного стану та можливих шляхів впровадження інноваційних продуктів в діяльність органів досудового розслідування. На цьому етапі потрібно виокремити

---

¹ Примітка: інноваційний продукт – результат науково-дослідної і (або) дослідно-конструкторської розробки, що відповідає вимогам, встановленим Законом України «Про інноваційну діяльність». – Див. : Про інноваційну діяльність: Закон України. Редакція від 05.12.2012. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/40-15>.

найбільш перспективні напрями інноваційної діяльності та сформувати ідеї щодо розроблення конкретних інновацій. На основі попередньо складеного плану створюються конкретні інноваційні продукти, проводиться їх апробація в роботі правоохоронних органів. Лише після позитивних оцінок споживачів інноваційного продукту здійснюється його впровадження в слідчу практику.

Впровадження в слідчу практику сучасних криміналістичних інноваційних продуктів передбачає не лише їх своєчасне розроблення, а й доступність інформації щодо них. Аналіз публікацій із зазначеної проблематики свідчить, що в них у більшості випадків відображено певну інформацію, необхідну для вирішення практичних завдань, а саме: позитивний досвід розслідування, приклади успішного застосування науково-технічних засобів, аналіз помилок, тощо. При цьому характерною особливістю цих публікацій, у тому числі й безпосередньо адресованих конкретним категоріям практичних працівників, є те, що в них зазвичай не надаються вичерпні описи запропонованих технічних засобів, методів та прийомів їх застосування. Також відсутні відомості щодо характеру можливих результатів (у тому числі вірогідності отримання помилок у вимірах), переваг перед іншими засобами, які можуть бути використані для вирішення аналогічних завдань. У публікаціях не завжди відбиваються характеристики, необхідні для з'ясування змісту і сутності пропонованого нововведення, ефективності його застосування. В багатьох випадках літературні джерела мають суто теоретичну спрямованість, їх зміст переважаний науковою полемікою. Спостерігається й недостатня оперативність під час підготовки окремих видань, що призводить до розміщення в них застарілої інформації.

Розроблення інноваційного продукту передбачає використання творчого і раціонального підходів, що забезпечується низкою умов: 1) процес генерації ідей має бути відокремлений від процесу їх оцінки і вибору кращої; 2) фахівці з невеликим досвідом повинні мати можливість пропонувати свої ідеї, а більш досвідчені фахівці не повинні їх одразу блокувати; 3) виконавці проекту

мають вільно обмінюватися інформацією щодо інноваційного продукту та повинні мати вільний доступ до такої інформації з інших джерел та ін.¹ При цьому обов'язково треба враховувати, що на шляху інновацій існує низка перешкод і бар'єрів. Зокрема, в літературних джерелах з інноваційного менеджменту виокремлено такі основні причини опору інноваційній діяльності: вузький власний інтерес окремих осіб, неправильне розуміння ситуації, різна оцінка ситуації керівником і окремими виконавцями, низька терпимість до змін². Завдання керівника інноваційного проекту — звернути увагу на ці проблеми і зосередити зусилля на їх усуненні³.

Серед причин гальмування інноваційних розробок у криміналістиці та впровадження їх у слідчу практику можна назвати недостатність знань співробітників слідчих органів в даній галузі і відсутність можливості їх отримати, професійна деформація або неправильне відношення до творчих осіб і всього нового, передового та ін. З цього приводу Р. С. Белкін зробив відверті висновки і довів, що головною причиною, яка стоїть на шляху активного впровадження здобутків криміналістики у слідчу практику, є консервативні стереотипи, що склалися в самій практичній діяльності. «Практика стихійно протидіє нововведенням, — констатував він, — намагаючись зберегти звичний статус-кво, звичний спосіб дій. Цьому сприяють і сформовані стереотипи мислення слідчих. Небажання і деякою мірою побоювання нового, незвичного прикриваються іронічним ставленням до рекомендованих новинок. Корені такого негативного ставлення різноманітні. Це

---

¹ Гринев В. Ф. *Инновационный менеджмент: учеб. пособие* / В. Ф. Гринев. — 2-е изд., стереотип. — К. : МАУП, 2001. — С. 142-143; Орлов А. И. *Менеджмент: учебник* / А. И. Орлов. — М. : Из-во «Изумруд», 2003. — С. 298; *Менеджмент: учеб. пособие* / под ред. Ж. В. Прокофьевой. — М. : Знание, 2000. — С. 288 та ін.

² Гершман М. А. *Инновационный менеджмент* / М. А. Гершман. — М. : Маркет ДС, 2008. — 200 с.

³ Див. : Пригожий А. И. *Нововведения: стимулы и препятствия* / А. И. Пригожий. — М. : Политиздат, 1989. — 271 с.; Кузьмин С. В. *Организация инновационной деятельности педагогического коллектива образовательного учреждения: метод. рекомендации* / С. В. Кузьмин. — Ярославль: Изд-во ЯГПУ им. К.Д. Ушинского, 2001. — 22 с. та ін.

може бути результатом професійної деформації, втрати інтересу до своєї професії. Це може бути і конформізм молодих слідчих, що потрапили під вплив заражених такою байдужістю старших колег»¹.

Мінімізація впливу зазначених негативних тенденцій та активізація впровадження інновацій в діяльність слідчих органів можливі за рахунок максимального виваженого підходу до реалізації цих нововведень, яка включає в себе такі послідовні етапи: 1) підготовка до змін (теоретична, технічна) та роз'яснення переваг пропонованої інновації; 2) апробація інноваційного продукту на практиці; 3) усунення недоліків, виявлених в процесі апробації. Іншими словами, розробка та впровадження інновацій в діяльність органів досудового слідства повинні здійснюватися не лише шляхом теоретичних розробок, а й шляхом випробування інновацій на практиці. Всі ці питання вимагають подальшого дослідження та свого належного правового врегулювання.

Національна академія правових наук України

Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності
імені академіка В. В. Сташиса

ІННОВАЦІЙНІ ЗАСАДИ ТЕХНІКО-КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ

Монографія

*За редакцією
академіка НАПрН України В. Ю. Шепітька,
члена-кореспондента НАПрН України В. А. Журавля*

Харків

2017

УДК 343.98 : 001.895

ББК 67.52

I 67

Рекомендовано до друку вченою радою Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса Національної академії правових наук України (протокол № 11 від 26 жовтня 2016 р.)

Рецензенти:

Коновалова В. О. – професор кафедри криміналістики Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, доктор юридичних наук, професор, академік Національної академії правових наук України

Степанюк Р. Л. – завідувач кафедри криміналістики та судової експертології факультету №1 Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

Колектив авторів:

Шепітько В. Ю. – Передмова, §§ 1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 1.5, 2.1, 3.1, 3.2; Журавель В. А. – Передмова, §§ 1.2, 4.1, 4.2, 4.3, 4.4; Авдєєва Г. К. – §§ 1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 1.5, 2.3, 3.2, 3.3, 3.4; Білоус В. В. – §§ 2.1, 2.4; Веліканов С. В. – §§ 2.5, 3.5; Гетьман Г. М. – § 2.2; Затенаський Д. В. – §§ 2.7, 2.8; Керик Л. І. – § 2.6; Павлюк Н. В. – §§ 4.2, 4.4; Резнікова О. І. – §§ 4.1, 4.4.

I 67 Інноваційні засади техніко-криміналістичного забезпечення діяльності органів кримінальної юстиції : Монографія / кол. авт. В. Ю. Шепітько, В. А. Журавель, Г. К. Авдєєва та ін.; за ред. В. Ю. Шепітька, В. А. Журавля. – Х.: Вид. агенція «Апостіль», 2017. – 260 с.

Монографію присвячено проблемам розроблення інноваційних засад техніко-криміналістичного забезпечення діяльності органів кримінальної юстиції. У роботі розкрито сутність інновацій у техніко-криміналістичному забезпеченні діяльності органів кримінальної юстиції, досліджено проблеми застосування новітніх інформаційних технологій у діяльності органів досудового розслідування, інноваційні підходи до використання спеціальних знань у правозастосовній діяльності та питання техніко-криміналістичного забезпечення розслідування кримінальних правопорушень корупційної спрямованості.

Для науковців, працівників правоохоронних та судових органів, викладачів, аспірантів та студентів юридичних навчальних закладів.

ББК 67.52

© В.Ю. Шепітько, В.А. Журавель,
Г. К. Авдєєва та ін., 2017

© Вид. агенція “Апостіль”, 2017

ISBN